

ACC. N:R M 10732:1-10.

Landskap: Skåne Upptecknat av: Eranté Skåhle
 Härad: N Åbo Adress: Perstorp,
 Socken: Perstorp Berättat av: äldre personer
 Uppteckningsår: 1948. ^{upst.} Född år 1891 i Färingtofta

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Prestaver.

s. 1-6.

LuF. 60.

Allt gåt med stjärnan.

s. 7-8.

N. M. spec. 193.

Diverse julseder.

s. 9-10

LuF. 22.

Skriv endast på denna sida!

Prestaver. (L. d. F. 60.)

I Perstorps skn. förekommer numera allmänt prestaver vid alla begravningar. Med prestaver menas uteslutande de svarta förbehängda stängerna. Bärarna kallas: de prestaverande. Någon äldre benämning okänd.

Prestaver ha förekommit här, så långt någon minns tillbaka. Bruket ursprung och tidigaste förekomst okänd.

Stängerna äro runda, helsvarta, 2,65 m. långa, samt upptill försedda med runda knoppar från vilka c:a 2,5 dm. långt krukförredhänger.

Prestavorna ägas av kyrkan och ha förr alltid utlämnats av kyrkovärdsarna, numera kan de erhållas genom kyrkans vaktmästare. (Skiss: se baksidan.)

Numera utlemnas prestaverne till varje begravning vid anfordran härom. Längre tillbaka i tiden, t. o. m. i min minnestid, synes ej alla ha ötnjutit denna hedersbevisning. Ty enligt förmenande skulle nog prestaverne vara liktydigt med ett församlingens — kanske tidigare enbart kyrkans — hederserkännande af den döde. Möjligen för en godkänd levnad. Troligen spelade dock den sociala positionen och finligt välstånd en viss roll; i varje fall prestaverades ej vid fattighjans, backstugusittares m. fl. begravningar. såvda ej den döde var av god, borgen familj, vars efterlevande medlemmar krävde gärd. ej blott för döde utan för sig själva. Någon skriftlig bestämmelse angående detta är ej känd; äldre kyrkostämmoproto koll kunde kanske ge upplysning härom. Beklagligt nog

2
ha en del kyrkoarkivalier förkommit vid brand, varför mycket och mycket förblir okänt.

De prestaverande utses helst bland äldre, värdiga och ansedda församlingsbor: nämnde män. Kyrkovördar. e. d. gärna någon sådan från den avlidnes egen by, eller ur "ligaved", vilket för oftast omfattade de byar som hade rusthåll gemensamt. Att nära släkting prestaverade förekom sällan. Inte för, åtminstone.

Beträffande kucktars närvaro och funktion vid begravning, så är i varje fall känt från ganska tidur, att rusthöllets kuckt närvar, iklädd full parad, och helst stående på likvagnen bredvid kusken, alldeles särskilt om den döde var kucktars egen rusthållare. Hans plats vid graven var då vid fotändan av kistan.

Var den avlidne själv knekt; bars han av 4
de närmast boende knektarna i det s.k.
Korpralskapet. Vid hans grav krävdes det
av värdet, troligen skrivet hederskodet, att
rusthållaren stod vid kistan följande ute
vid graven.

De båda prestaverande gå i bredd fram
för kistan. I liktöget öka först de presta-
verande, därefter kommer likvagnen, sedan
de närmaste släktingarna, varefter komma
alla de övriga i viss rangordning. Det är inte
bara hemmanstal o.d. är avgörande, utan
också skjutsarnas utseende har en viss be-
tydelse, hästar, vagnar, seldom o.d. åtminstone
var så allmänna sedan förr. Någon viss
person var utsedd att ordna liktöget, ibland
var samma person traktör vid gravölet.

Här det gick till så långt tillbaka som

när den döde bars hela vägen från sitt 5.
hem till graven; minns ingen längre. På 1860-
70 talet bars en dödfria fjärhus till Färing-
tofta kyrkogård, min morfar berättade att
det tog 6-7 timmar, ty det var vinter och så
djupa snö, att nedanför Wingstorp gick man
tvärs över åkrar och gården. Alla vägar
var i igensnöade och osynliga.

De prestaverande stå under hela jordfäst-
ningsakten, på var sin sida om huvudändan
av kistan, med den officierande prästen
mellan sig. gå sedan före bärarna ut ur
kyrkan och markera med stavarna huvud-
ändan av graven. Vid stående stödja de
nedre ändan av stängerna mot marken,
resp. kyrko- eller kapellgolvet, vid gående
hålla de stängerna något upplyftade. Somliga
bära dem lätt tryckta mot överkroppen,

andra åter bära dem framför sig ^{både} ett b
ljas. Bida varianterna iakttagna förr och nu.

De kistan väntas till botten, och de kring
graven stående blotta sina knuden / de
vanliga u. b. / sänka de prestaverande
sina stänger samtidigt ned mot graven,
behållande knudborden på, varefter de
åter råta upp prestaverna, och bli kvar-
stående så länge sorgenken pågår. d. v. s.
tills de närmast sörjande avlägsna sig.

Prestaverna användes uteslutande vid
begravningar.

Stigot minne av graskors i likprocessi-
onen är inte känt i dessa nejder.

att "gå med stjärnan." (specialfr. 193. H. O. / 1)

Detta bruk lär nog aldrig ha förekommit i Perstorps sk. ej heller någon "Staffanssångning" eller "Lassefirande".

På vida nu inte det s.k. "julaspökaned" vid trettonhelgen, kan vara en motsvarighet, av art eller variant till rubricerade julsed.

Detta "julaspökande" försvann samtidigt med de religiösa väckelserna i bygden och förekommer i likhet med "jultskjutandet" endast sporadiskt i början av 1900-talet.

Man klädde ut sig i gamla, brokiga lampor, soärtade eller maskerade ansiktena, någon hade en ut- och indämd skinnpöls på, andra öster vita skjorter löst hängande utan på kläderna. Höga hattar och topplador.

Ybland lyktor på stänger, eller - längre bakåt i tiden - s.k. röstlyktor = en ljussten up i

en stor urholkad rodd. Det var som re. 2
gel ungdomar som "spökade" dröngar och
ungkarlar, sällan kvinnliga deltagare.
Man hem sökte grannarna i byn, ibland
också grannbyarna. Man pratade, låg och
skojade. Det hela gick ut på förnöelse,
samt för att bli bjuden lite extra förtäring
en sup eller två som oftast.

Någon julstjärna förekom ej, ej heller någon
speciell sång eller visa.

En 75-års gammal, Karina Mönsson, barnfödd
i St. Olofs trakten, numera bosatt på pension-
ärshemmet Ekerädd. Höör. sjöngen sådan
gammal visa med många vers för mig en
gång, har tyvärr blivit av med texten och glömt
melodin. Hon hade varit med att "gå med stjär-
nan" i barndomen. (I händelse någon upptäck-
tare i trakten vill besöka den minnesvärda
gammalan, vill jag nämna: hon firar jul på
lördagar, vill ej störas då.)

Julbruk.

(L. U. V. 22.)

- 3/ Julbock okänd. Julkomte med julklappar
o; äldre på platsen ån 1910 - 1915. Tuga
julsångare, stjärngossar. Staffansvisor.
Första Lucia i Perstorp (privat) 1925.
- 5/ Bruket av julkrabba i hemmen troligen
o; över 10 år på platsen
- 6/ Första julgranen på torget i Perstorp är
1927. Åstadkoms genom privat insamling
hos kringliggande affärer och hantverk-
are. Sedan köpingen tillkom bekostar denna
granen och belysningen.
- 7/ Första adventsstjärnan med ljus obser-
vad 1943-44.
- 8/ Sista torgdagen före jul saluföres på
torget: julgranar, julris, julkrävar, jul-

2
enar, massa och kommer till gir-langer och
uppsatser. firatom de vanliga forguvarora
9/ Tapper, handlande, besättningsafförer, stöjd
och diverse handlarua ha de senaste åren
forgerat nyheter i julpynt alldeles oerjdat.
Fara är förhinder att denna övervöldigande
mängd pynt snarare tar bort gammaldags
julstämning, i stället för utökande och befröstan-
de av det lilla som finns kvar. Jultomtar och
julbocker i papper, garn, trä m.m. bord-
löpare, bonader, advents stjärnor i papper,
bords- och vägg- och tak- och lampprydnader
i ett stort förger, former och material. Alla dessa
speciella ljusstakar, kandelabrar, ljuskranor
i trä, kolm, keramik, smide m.m.

Blomster handlarua ha utökat med speciella
julblommor, samt korgar, skolar, grytor för
juluppsatser, dels ^{för blommor, dels för} ~~med~~ massa, kottar och artifice-
lla prydnader. Ävensom julkranor och korgar
för anhängar girvar.